

етнічної міфології і закінчується сучасною поетичною творчістю. Світовідчуття прадавніх українців органічно увійшло в ментальність їхніх нащадків. Наприклад, з трипільської культури виріс український консерватизм, нахил до традицій. Моральний консерватизм – це поділ світу на добро і зло, культ жінки-матері, «що єднає коло себе родину» [2, с. 147]. Українка завжди була цнотливою нареченою, вірною дружиною, люб'ячою матір'ю, дбайливою невтомною господинею, Берегинею національних традицій і звичаїв, набутого народом колективного досвіду, рідної мови і відіграла головну роль у передачі їх молодшому поколінню.

Національні відмінності – це перш за все відмінності в психології мислення, яка відображається насамперед у мові, а також у розумовій творчості, що впливає з ментальності етносу. Отже, формування правового, гуманітарного суспільства є таким, що його стан залежить від національного духу кожної особистості. Найголовнішим джерелом духовної чистоти і стійкості, мужності і доброти, високопродуктивних і доброякісних виробничих здобутків людини є культура народу, його мова. Убогість мислення людей, які нехтують рідною мовою, їх безвідповідальність, байдужість до проблем національної історії і культури є наслідком державного шовінізму.

З утратою почуття рідної мови люди втрачають і моральні засади, зв'язок зі своїм родом, народом, нацією, не відчують потреби у своїй національній державі. Адже мова формує націю, нація будує державу, держава береже мову, бо мова – це генетичний код нації, чинник державної самобутності, неповторності. Вказуючи на велич і красу української мови, Юрій Липа цитує іноземців: «Чужинці, опановані цією витонченою мовою українською, приписують їй божеський початок. «Все разом скажу, – пише сербський учений XIV ст. Костянтин Граматик, – всі божеські писання українською мовою писані, всі українською мовою прикрашені». В чужинецькій граматиці з тих самих часів «Про смерть св. Кирила, учителя слов'янського язика» знайдено і про те, що книги для Морави писані українською мовою, і про стародавність тих книг іше перед св. Кирилом, і, врешті, як завершення, слова захопленого чужинця: «Грамота українська явлена тільки самим Богом» [2, с. 184].

Юрій Липа відчував органічну спорідненість із землею батьків. Він не міг миритися з тими беззаконнями і злочинами, що творилися в умовах тоталітаризму, з політикою русифікації українців. Зараз, коли Україна проголосила незалежність, прагне відродити національну культуру, на порядку денному стає необхідність науково об'єктивно висвітлити історичне й культурне минуле народу, його сучасний стан. Тому важливого значення набуває і питання про справедливую оцінку діяльності лицаря українського духу Юрія Липи, його ролі в розвитку науки, культури, літератури, включення всього того цінного духовного надбання, що митець творив поза межами рідного краю, у загальнонаціональну скарбницю.

Маємо що осмислювати, маємо моральний обов'язок змінити необ'єктивні характеристики багатьох громадсько-культурних діячів, вчених, літераторів, які відчували й відчують до нас, до єдиної на світі України, почуття любові й братерства.

Список використаних джерел

1. Баган Олег. Юрій Липа: людина і мислитель / Баган Олег, Гузар Зенон, Червак Богдан. Лицарі духу. (Українські письменники-націоналісти. – «вісниківці»). – 2-е вид., доп. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження». 1996. – С. 83-126.
2. Липа Ю. Призначення України / Ю. Липа – Львів, «Просвіта», 1992. – 272 с.
3. Радевич-Винницький Ярослав. Україна: від мови до нації / Я. Радевич-Винницький. – Дрогобич: видавнича фірма «Відродження», 1997. – 360 с.
4. Янчук Олесь. Мистець і суспільство: естетико-літературний діалог. (На матеріалі есеїстики Юрія Липи) / О. Янчук // Сучасність. – 2000. – №11. – 129-134 с.

In the article the views of the famous literary critic, publicman, philosopher, publicist Yuriy Lypa on the process of historical and psychological basis of Ukrainian mentality and culture formation, which have an important value in awareness by Ukrainian people its place in the world historical process are analyzed.

Key words: nation, national idea, national consciousness, Ukrainian culture, mentality, national language.

УДК 821.161.2.09

Товкайло В.Т.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

РЕЛІГІЙНИЙ СВІТОГЛЯД УКРАЇНЦІВ ЯК ОДНА ІЗ ПІДВАЛИН УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У ПОГЛЯДАХ ЮРІЯ ЛИПИ

У статті розглянуто питання впливу релігійного світогляду українців на процеси державотворення, формування й укріплення української нації відомого теоретика українського націоналізму, активного учасника УПА, поета, прозаїка, літературознавця, філософа, публіциста, громадського діяча української еміграції 20-40-х років ХХ ст. Юрія Липи.

Ключові слова: релігійний світогляд, українська духовність, апостольство, християнство, міф, легенда, історична підсвідомість, національна свідомість, нація, національна ідея, українська культура, ментальність.

Юрій Іванович Липа як визначний поет, прозаїк, літературознавець, філософ, публіцист, громадський діяч української еміграції 20-40-х років ХХ ст. направив увесь свій творчий потенціал на служіння українській національній ідеї. Підвалиною такого відданого служіння національній ідеї на думку багатьох дослідників творчості

Юрія Липи [3; 6; 7; 8; 9; 10; 11] було безправне становище емігранта в чужонаціональному та іншомовному середовищі. «Можливо, саме еміграційне підсоння, – за влучним висловом Олеся Янчука, – стало причиною того, що Ю. Липа як літературознавець основну увагу приділяв ролі письменника й літератури у збереженні української духовності, їх місця у боротьбі за державність України» [11, с. 129].

Служіння національній ідеї, жертвність на оltар незалежності України, безмежна любов до усього українського впродовж свідомого життя постійно скеровували Юрієм Липою, були його дороговказом. Чи не найточніше цю особливість життєвого кредо Ю. Липи передав Микола Ільницький: «Юрій Липа намагався реалізувати всі свої творчі здібності, спрямовуючи їх в одне русло – служіння національній ідеї. Протягом усього життя він був вірний цій настанові, і коли в різні періоди переважав той чи той аспект його діяльності, то це диктувалося найбільшою доцільністю» [2, с. 3].

Збереження та відродження української духовності у поруйнованій більшовиками Україні Юрій Липа бачить можливим лише через традиційну для українців релігійність, віру в Бога: «... релігійність, яка колись, у старій Україні, творила вісь її світогляду, сьогодні поки що не може виконувати подібної ролі. Занадто сильні нищення в духовній сфері перейшли Україною, занадто відучилися люди вірити у Вище Призначення (...) Може, колись вийде з однієї з церков сильний духом, войовничий орден, що надасть свого характеру цілій українській духовності – тоді і матиме й більше значіння релігійний світогляд у збірному житті українців» [1, с. 104].

Нова хвиля боротьби за незалежність України у 80-90-х роках ХХ століття наповнюється державотворчою наснагою українських патріотів-емігрантів, з поміж яких виокремлюється постать Юрія Липи із його фундаментальними працями «Призначення України» (1938 р.), «Чорноморська доктрина» (1940 р.), «Розподіл Росії» (1941 р.) та ін., у яких автор попри інші проблеми піднімає також питання впливу релігійної свідомості українців на процеси державотворення, на формування й укріплення української нації, на осмислення своєї культури і традицій.

Питання впливу релігійного світогляду на долю українства Юрій Липа найповніше розкриває у книзі «Призначення України» у розділах: «Апостольство Києва», «Міт Апостола Андрія». Ідея «Апостольства Києва» як Вічного Міста, як Міста-Апостола, що досягла апогею свого утвердження у наймогутніші та найславетніші часи розвитку української держави – часи процвітання Київської Русі, за переконанням Юрія Липи, чітко увійшла в історичну підсвідомість української нації. На цій підставі Юрій Липа виводить символічний образ українця – людини-громадянина Києва як людини вільної. «Вільні люди – це люди Києва. (...) Стремління до особистої свободи і відповідальність перед релігійними святощами – це перша й найважливіша прикмета київської людини. (...) Почуття особистої свободи разом із відповідальністю перед релігійними святощами – дало найблисучіший період Києва, добу його християнського патосу. (...) Сила християнської доби Києва саме в його апостольстві. (...) Недарма київська легенда подає, що один із дванадцяти апостолів приплив з півдня Дніпром, щоб положити основи для Міста-Апостола» [5, с. 185].

Виходячи з цього, Ю. Липа чітко проводить зв'язок державницьких традицій великого княжого Києва із новими державницькими традиціями творення Української держави в добу визвольних змагань 20-х років минулого століття: «В кожному разі образ Києва, Міста-Апостола й Міста-Войовника, ввійшов майже в історичну підсвідомість української раси. На початку 1918 року перед парламентом із кількохсот українців, соціалістів і безтрадиційних лібералів, постав проєкт українця, професора історії, але соціаліста-революціонера, проєкт символу нової української держави. Він був одноголосно прийнятий, і під цим знаком розпочалася нова державна українська традиція. Був це тризуб – знак апостольства Києва, герб Володимира Великого» [5, с. 187]. І у новітню історію творення української державності, як бачимо, цей зв'язок «історичної підсвідомості української раси» залишається неперервним.

Розглядаючи образ Жінки-Матері як об'єднувачий духовний центр української осілої хліборобської родини із тисячолітніми морально-релігійними традиціями, Юрій Липа зазначає, що це: «Найдавніший символ того (українського – В.Т.) агрикультурного населення – це образ Великої Матері, божество прапрадідів сучасних українців» [5, с. 187].

Юрій Липа розумів, що в українців культ Жінки-Матері є всеохоплюючим, зберігся через сивини історії, зафіксований багатьма пам'ятками як писемними, так і усними, що не випадково саме образ Божої Матері Марії, привнесений до нас християнством, переосмислюється, займає чільне місце у національній свідомості.

Так Мати-Берегиня з давньослов'янської релігії, як захисниця всього живого, первісне божество-захисник людини, богиня родючості, природи та добра з часу прийняття християнства перекладається на образ Богородиці. У ньому людина вшановувала саму природу, життя, подвиг материнства. У свідомості давніх українців Богородиця сприймалась як всемогутня заступниця людства перед Богом.

Давньохристиянська Богоматір Оранта, як заступниця, як покровителька прикрашає надалтарну частину одного з перших величних храмів християнського Києва – храм Святої Софії. Покрова Пресвятої Богородиці була одним з найголовніших свят запорозьких козаків, котрі будували багато однойменних храмів.

Дивлячись на Матір як істоту українського міфу, що поєднує в собі чоловічі і жіночі початки, об'єднує навколо себе націю, даючи їй основи глибинної моральності, він пише: «Мати це найбільше божество трипільської основи раси, мати всіх інстинктів, всіх емоцій, всіх прагнень, Мати Всіх Богів, найбільше божество малоазійців і праукраїнської раси.

Бо в цій істоті сполучено всі первні людини. І коли глянемо вглиб раси, поза тисячоліття, коли глянемо, що залишилось від її початків, то побачимо обоожествлення Матері, як символу єдності нації в часі й моралі.

Цей символ єдності увійшов і в українську християнську релігію, і в сучасну українську родину, а тим самим кермує й суспільним життям української раси» [4, с. 4].

Таким чином, на творення української державності, за переконанням Юрія Липи, неабиякий вплив мав релігійний світогляд українців, що формувався протягом тисячоліть, вбираючи в себе складові як дохристиянського світосприйняття, так і християнського віровчення.

Список використаних джерел

1. Баган Олег. Юрій Липа: людина і мислитель / О. Баган // Баган Олег, Гузар Зенон, Червак Богдан. Лицарі духу. (Українські письменники-націоналісти. – «вісниківці»). – 2-е вид., доп. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1996. – С. 83-126.
2. Льницький Микола. Не зрікатися своєї душі. (Концепція України в творчості Юрія Липи). / М. Льницький // Дивослово. – 1994. – №4. – 3-8 с.
3. Качкан В. Із живив'я українського духу: (новий погляд на Юрія Липу) / В. Качкан // Зап. Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника / ЛНБ ім. В. Стефаника. – Л., 2002. – Вип. 9/10. – С. 357-376.
4. Липа Ю. Українська жінка / Ю. Липа // Жінка. – № 7-8 (квітень). – 1938. – С. 2-4.
5. Липа Ю. Призначення України / Ю. Липа – Львів, Просвіта, 1992. – 270 с.
6. Липа-Гуменецька М. Юрій Липа – письменник, мислитель: Перегляд польських архівів / М. Липа-Гуменецька // Слово і час. – 1999. – №1. – С. 63-66.
7. Рязанова О. Книга Ю. Липи «Призначення України» в школі «... Ти будь і дивись простовіч» / О. Рязанова // Визвольний шлях. – 1998. – №5. – С. 577.
8. Сварник Г. Листування Ю. Липи з Дмитром Донцовим / Г. Сварник // Укр. проблеми. 1995. – №3/4. – С. 130-160.
9. Шашків М. Юрій Липа: лицар духу / М. Шашків // Вісн. Кн. палати. – 2002. – № 5. – С. 39.
10. Янчук О. Критерій провідництва – відповідальність: Мистецтво, література, суспільство в ідейно-світоглядній системі Юрія Липи / О. Янчук // Урок української. – 2001. – №2. – С. 45-47.
11. Янчук Олександр. Мистець і суспільство: естетико-літературний діалог. (На матеріалі есеїстики Юрія Липи) / О. Янчук // Сучасність. – 2000. – №11. – 129-134 с.

In the article the question about influence of Ukrainian people religious views on the processes of state creation, formation and strengthening of Ukrainian nation expressed by the famous theorist of Ukrainian nationalism, doctor of UPA, poet, prose writer, literary critic, philosopher, publicist, publicman of Ukrainian emigration of 20-40th of the XX century Yuriy Lyra are studied.

Key words: religious view, Ukrainian spirituality, Christianity, myth, legend, historical subconsciousness, national consciousness, nation, national idea, Ukrainian culture, mentality.

УДК 821.161.2-3.09

Третяк Л.В.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ІВАНА ЛИПИ

У статті розглянуто основні чинники, які мали визначальний вплив на формування світогляду письменника: засади української родини, студентське середовище національно свідомої молоді, консолідація однодумців у товариства та спрямування їх зусиль на духовне відродження, поширення книг українською мовою, відкриття бібліотек, популяризація творів української літератури, активізація демократично налаштованого українського письменства, революційно-державотворча діяльність інтелігенції, спрямована на утвердження незалежної України.

Ключові слова: національно свідомість, українофільські зібрання. «Товариство Тарасівців», жанрова різноманітність творів, епістолярна спадщина.

Іван Львович Липа – постать неординарна: лікар і письменник, фундатор і автор програми «Братства тарасівців», організації, що поставила собі за мету виборювання самостійності України, згодом – комісар Одеси від Центральної Ради, член Керівничого комітету міста (1917), лікарський інспектор Одеси, член Директорії УНР, міністр культів та один із авторів проекту першої Конституції УНР (1918), міністр здоров'я уряду УНР та голова президії Ради Республіки на вигнанні (1921). Щирий патріотизм, міцна віра в світлу долю України, ненависть до гнобителів її, велика любов до правди, добра і волі – дормінантні характеристики Івана Львовича Липи.

Які чинники впливали на формування світогляду національно свідомої, патріотично налаштованої особистості Івана Липи, уродженця зрусифікованого багатонаціонального краю, для якого незалежна Україна стала метою всього життя? Відповідь на поставлене питання спробуємо віднайти у працях Юрія Липи «Світільник негасимий» [1] та І. Огієнка «Світлій пам'яті Івана Липи» [2], які, вірогідно, є найбільш інформативно достовірними з огляду на те, що автори були з ним у родинних та близьких стосунках, а також у щоденникових записах та епістолярії І. Липи.

Із цих джерел відомо, що народився Іван Львович Липа 24 лютого 1865 року у місті Керчі в убогій українськомовній міщанській родині, (батько розмовляв мішаною українською мовою, а бабуся навіть не розуміла